

УДК 378.1:37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-47>

Віра ЧОРНОУС,

orcid.org/0000-0003-3756-1269

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»

Рівненської обласної ради

(Рівне, Україна) 0672528939@ukr.net

ТВОРЧИСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті розглянуто особливості формування творчих здібностей особистості майбутнього вчителя іноземної мови в процесі його професійної підготовки. Проаналізовано дослідження сучасних науковців із цієї проблеми, визначено поняття «творчість», «творча особистість», виділено основні методи розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця, які сприяють успішній творчій діяльності. Визначено, що творчість – необхідна умова становлення педагога, його самопізнання та розкриття як особистості. Розвиток педагогічної творчості майбутнього фахівця, підвищення результативності навчально-виховного процесу залежить від психолого-педагогічних чинників, визначених шляхів розвитку, реалізації творчої педагогічної діяльності та особистісних якостей.

Висвітлено структурні компоненти творчої професійної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови. Установлено, що структура творчості педагога іноземної мови містить такі компоненти: творчих професійних здібностей та творчої спрямованості (творча активність, самоусвідомлення, самовираження, самореалізація), когнітивний (дидактичні знання організації навчально-виховного процесу, форми і методи стимулювання творчої діяльності, діагностика розвитку творчих здібностей), діяльнісний (індивідуальний стиль викладання та вміння творчо вдосконалювати зміст предмета).

Розглянуто методи та педагогічні умови активізації особистісно-професійного потенціалу студентів як майбутніх фахівців педагогічної галузі.

Визначено шляхи розвитку творчих здібностей і професійної активності майбутніх учителів іноземної мови, а саме: підвищення інтересу до педагогічної діяльності, розвиток пізнавальних інтересів, формування передового педагогічного досвіду, навичок професійної педагогічної діяльності, залучення студентів до експериментальної роботи з педагогічних проблем.

Окреслено особистісно-якісні перспективи професійної діяльності вчителя, що ґрунтуються на оригінальності мислення, гнучкості, неповторності ідей, саморозвитку особистості.

Ключові слова: *особистість, творчість, професійна підготовка, особистісний розвиток, педагогічна діяльність, самореалізація, самовдосконалення.*

Vira CHORNOUS,

orcid.org/0000-0003-3756-1269

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Social Sciences and Humanities

Municipal Institution of Higher Education “Rivne Medical Academy”

of Rivne Region Council

(Rivne, Ukraine) 0672528939@ukr.net

CREATIVITY OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER IN CONTEXTS OF HIS PROFESSIONAL FORMATION

The article considers the features of the formation of creative abilities of the future foreign language teacher in the process of his professional training. The research of modern scientists on this problem is analyzed, the concept of “creativity”, “creative personality” is defined, and the basic methods of development of creative potential of the future specialist which promote successful creative activity are described. It is determined that creativity is a necessary condition for becoming a teacher, his self-knowledge and disclosure as a person. The development of pedagogical creativity of the future specialist, increasing the effectiveness of the educational process depends on psychological and pedagogical factors, certain ways of development, implementation of creative pedagogical activities and personal qualities of the future teacher.

The structural components of the creative professional activity of the future foreign language teacher are highlighted. It is established that the structure of creativity of the future teacher of a foreign language includes a component of creative professional abilities and creative orientation (creative activity, self-awareness, self-expression, self-realization); cognitive component (didactic knowledge of the organization of the educational process, forms and methods of stimulating creative activity; diagnosis of the development of creative abilities); activity component (individual teaching style and ability to creatively improve the content of the subject).

Methods and pedagogical conditions for activating the personal and professional potential of students as the future specialists in the pedagogical field are considered. The ways of development of creative abilities and professional activity of future foreign language teachers are determined: increase of interest in pedagogical activity, development of cognitive interests, formation of advanced pedagogical experience, skills of professional pedagogical activity, involvement of students in experimental work on pedagogical problems.

The personal and qualitative perspectives of the teacher's professional activity are outlined, which are based on the originality of thinking, flexibility, uniqueness of ideas, self-development of the personality.

Key words: *personality, creativity, professional training, personal development, pedagogical activity, self-realization, self-improvement.*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Динаміка соціально-економічного розвитку суспільства, демократизація та гуманізація освіти створюють необхідність визначити ефективні шляхи і засоби, що забезпечують підготовку висококваліфікованих фахівців із творчим підходом до професійної діяльності. Так, актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки і практики є розвиток творчої особистості майбутніх учителів іноземної мови, оскільки від її вирішення значно залежить якість професійної підготовки і майбутньої педагогічної діяльності студентів.

Розвиток творчого становлення особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі глобальних перетворень у системі освіти України, інтеграції у світовий освітній простір. Сучасні вимоги до майбутнього педагога та процесу його професійної підготовки зумовлені процесами інформатизації та мобілізації суспільства, висувають нові вимоги до якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови, формування в них передового педагогічного досвіду, творчого критичного мислення, здійснення інноваційної діяльності.

Попри досить широкий спектр розгляду в педагогічній науці діагностики професійної майстерності і професійної орієнтації майбутнього вчителя іноземної мови, творення та розвиток індивідуальної системи творчої педагогічної дії потребує більш цілеспрямованої уваги для аналізу та подальшого дослідження, особливо в умовах формування нового інноваційного змісту системи роботи вчителя.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що проблема творчості була предметом дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних педагогів. Це сприяло накопиченню передового педагогічного досвіду в розробленні основних теоретичних положень із цієї проблеми.

Питання творчості у філософії розглядали у своїх дослідженнях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та ін. Такі психологи, як І. Бех, І. Маноха, В. Моляко, Е. Помиткін, В. Роменець та ін., визначають творчість як процес створення чогось нового та як сукупність властивостей особистості, що забезпечують її включення у творчість. Педагогічна творчість має на меті оволодіння педагогічним досвідом та вдосконалення майбутньої професійної діяльності.

Проблеми формування і розвитку творчого мислення розглядаються в працях таких відомих педагогів: В. Андрєєва, М. Данилова, Н. Кичук, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін. Різні аспекти підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності досліджували Л. Артемова, О. Антонова, С. Вітвицька, Л. Долинська, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та ін.

У теорії та практиці педагогічних досліджень учені розглядають різні підходи до формування та розвитку педагогічних професійних якостей майбутнього вчителя (І. Бех, С. Гончаренко, М. Гриньова, І. Зязюн), сучасні інноваційні процеси як основу творчої педагогічної діяльності (В. Євдокимов, О. Пехота), творчий потенціал майбутнього фахівця в системі методичної підготовки (Г. Данилова), основні компоненти майбутньої професійної діяльності (І. Зязюн).

Визначними науковими дослідженнями творчості, творчих здібностей є праці Б. Ананьєва, М. Бахтіна, Л. Виготського, Б. Теплова та інших. Творчості вчителя та його особистісних якостей присвячені праці Г. Балла, І. Бежа, М. Боришевського. Майстерність та професійна спрямованість учителя досліджується В. Гриньовою, В. Сластьоніним, В. Шадріковим.

Отже, можна зробити висновок, що значна роль надається вчителю, в діяльності якого відо-

бражаються творчі ідеї та інновації, гуманістична спрямованість і креативне перетворення дійсності. Однак проблема розкриття та реалізації потенційних можливостей майбутнього вчителя іноземної мови не знайшла належного висвітлення в науковій літературі.

Мета статті – визначити сутність та зміст феномену творчості майбутнього вчителя іноземної мови в процесі професійного становлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток вищої педагогічної освіти пов'язаний із модернізацією фахової підготовки вчителів шляхом реалізації професійного розвитку, що забезпечує цілісне й системне оновлення освітнього процесу, приведення його у відповідність до загальноєвропейського культурно-освітнього контексту. Творчий учитель має володіти здатністю до нестандартного мислення та педагогічної діяльності, саморозвитку та самореалізації, професійної компетентності. Тому важливим завданням закладів вищої освіти є пошук ефективних та інноваційних засобів розвитку креативного мислення майбутніх учителів іноземної мови, формування творчого потенціалу, впровадження нестандартних методів у професійну діяльність майбутнього вчителя.

Поняття «творчість» у науковій літературі не є достатньо визначеним, до того ж немає єдиного твердження розуміння змісту та структури творчості як явища педагогічної науки.

В українському педагогічному словнику С. Гончаренка дається таке визначення творчості: це оригінальний і високоєфективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання та навчання. Результат досягається систематичними спостереженнями, використанням педагогічного експерименту, передового досвіду. Педагогічна творчість визначається різними сторонами діяльності вчителя. Продуктом творчого педагогічного пошуку є нові технології навчання, нестандартні ідеї і засоби виховання, цікаві підходи до управління навчально-виховним процесом (Гончаренко, 1977: 326).

Значна кількість дослідників стверджують, що педагогічна творчість визначається як розуміння вчителем сутності своїх педагогічних дій під час професійної діяльності. Учитель є рушійною силою розвитку особистості, супроводжує і надихає творчий розвиток учнів у різні періоди навчання. Результатом педагогічної творчості є формування креативного мислення, що передбачає поступове виховання в учнів здатності до творчості – інтегральної якості особистості, що об'єднує спрямованість і мотиви, творчі вміння

й психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують успіх у творчості і піднімають діяльність людини до творчого рівня (Овчаров, 2010: 11).

Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя має свої особливості та передбачає подвійні цілі: по-перше, розвинути творчі здібності студентів і стимулювати їх творчий пошук засобами навчальної, науково-дослідної та самостійної роботи; по-друге, озброїти майбутніх педагогів прийомами, методами, технологіями стимулювання та розвитку творчого потенціалу школярів у процесі навчання (Дубасенюк, 2011: 27).

Як зазначає С. Корнієнко в процесі дослідження творчої активності майбутнього вчителя, «...творчість людини, зокрема такий її параметр, як уявлення власних цілей і завдань, розглядається в контексті процесів самозбереження і саморозвитку» (Корнієнко, 2008). Автор наполягає, що як передумови активації творчої активності майбутнього вчителя можна розглядати: інтенсифікацію професійних потреб, домагань і прагнень; реалізацію принципів проблемного підходу в розвитку творчої активності; оптимізацію особистісної орієнтації; уникнення цільової обмеженості та прихованої пошукової активності; дотримання виваженості під час вибору особистісного змісту позитивних і негативних впливів під час керування процесами в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

О. Кривильова визначає компоненти готовності майбутніх учителів іноземної мови до самостійної творчої діяльності:

- когнітивний (педагогічні технології формування креативної особистості, організація процесу навчання, форми і методи мотивації до розвитку творчих здібностей);

- практичний (реалізація педагогічних технологій розвитку й виховання творчої особистості, формування творчих якостей, здатність до самоаналізу, узагальнення передового педагогічного досвіду);

- особистісний (мотиваційна активність, спрямованість особистості на самовдосконалення у творчій діяльності, високий рівень розвитку творчих здібностей особистості) (Кривильова, 2006).

Диференційована система навчання створює зручні умови для навчальної діяльності студентів та пристосування їх до педагогічних вимог викладачів. Така система навчання забезпечує взаємозв'язок викладача та студентів за рахунок широкого використання механізмів мотивації, стимулювання успішності навчання. Цьому сприяє передбачена індивідуальною диференці-

йованою системою відповідність пізнавального навантаження можливостям студентів, різноманітність видів навчальної діяльності, підвищення ролі самостійної роботи, установка на розвиток їх творчих здібностей (Лісниченко, 2011: 47).

А. Лісниченко творчу самореалізацію майбутнього вчителя в професійній діяльності розглядає як усвідомлене, цілеспрямоване виявлення ним професійно-індивідуальних можливостей у творчому педагогічному процесі з метою саморозвитку учнів (Лісниченко, 2011). Автор пропонує виділити такі структурні елементи готовності майбутнього педагога до творчої діяльності:

- мотиваційно-вольовий (мотивація досягнення успіху, інтерес до педагогічної діяльності, значення творчої діяльності);
- когнітивний (знання, вміння і навички для творчої самореалізації в професійній діяльності);
- операційно-діяльнісний (майстерність викладання, індивідуальний стиль, творче вдосконалення).

Зміст підготовки творчої особистості педагога в навчально-виховному процесі в закладі вищої освіти визначається сукупністю принципів, методів, технологій у процесі вивчення навчальних дисциплін.

Основними формами роботи є класичні (лекції, семінарські, практичні заняття) й інноваційні (тренінги, індивідуально-дослідні завдання, діалогові форми, творчі роботи).

Способами розвитку творчих здібностей і професійної активності майбутніх учителів іноземної мови є:

- підвищення інтересу студентів до педагогічної діяльності;
- розвиток пізнавальних інтересів студентів, самореалізації, саморозвитку;
- формування передового педагогічного досвіду, навичок професійної педагогічної діяльності через залучення до педагогічної практики;
- залучення студентів до експериментальної роботи з педагогічних проблем, виконання завдань творчого характеру;
- засвоєння інформаційно-комунікативних технологій навчання, організація та проведення змагань, конкурсів.

Педагогічна творчість відображає процес особистісної і професійної реалізації та самореалізації педагога в професійно-педагогічній діяльності. Сутність і специфіка педагогічної творчості, які визначають її місце серед інших видів творчості, виявляються в особистісній розвивальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, зумовленій специфікою психолого-педагогічних

взаємовідносин між ними і спрямованій на формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої професійної діяльності педагога (Сисоєва, 2006: 113).

Методи стимулювання творчої пошукової активності майбутніх педагогів:

- мотивація до навчально-пошукової діяльності;
- визначення мети діяльності й кінцевих результатів роботи, способів її оцінювання;
- збагачення педагогічного досвіду новими ідеями;
- творчий характер пошукової діяльності;
- генерування творчих ідей;
- практична спрямованість навчальної діяльності;
- моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем тощо.

Творче становлення особистості визначається як багаторівневий процес, у якому на кожному рівні сформовані здібності синтезуються з психологічними утвореннями (потребами, інтересами, мотивами).

Поняття творчості характеризує сукупність основних властивостей, які інтегруються в її можливості. Актуалізуючись за певних обставин, вони здатні забезпечити ефективний потік продуктивної діяльності, в яку включена особистість. Найскладнішою є проблема становлення особистості (Дубасенюк, 2011).

Педагогічне самовизначення відіграє важливу роль у розвитку творчої особистості майбутнього вчителя. Усвідомлений педагогічний вибір, фахове призначення, усвідомлення професії вчителя сприяють його професійному розвитку, стимулюють професійну діяльність та визнання себе як компетентної особистості.

Аналіз різноманітних теоретичних підходів до розкриття сутності творчості дозволяє виділити основні ознаки особистісних здібностей педагога, як-от винахідливість, уява, критичність розуму, відкритість до всього нового, що дозволяє нести повну відповідальність за свої вчинки, розуміти їх.

З огляду на сказане, зазначимо, що в системі підвищення ефективності професійного розвитку педагога важливу роль посідає процес формування творчого мислення майбутнього вчителя, його особистісних творчо-інтелектуальних якостей, які мають вагоме значення для результативності творчого процесу, як-от самостійність педагогічного мислення, цілеспрямованість, стійкість інтересу до творчості, ціннісна орієнтація, розвивальні вміння, професійна самореалізація, проектування

педагогічної діяльності, професіональне самовдосконалення, активна життєва позиція тощо.

Висновки. Таким чином, з проведеного нами дослідження можна виділити так: 1) визначено основні наукові-теоретичні підходи до дослідження творчості майбутнього вчителя іноземної мови та її психологічні аспекти (творча індивідуальність, творча самореалізація, творчий стиль педагогічної діяльності, професійно-творчий педагогічний розвиток, науково-дослідна активність майбутнього педагога); 2) установлено, що структура творчості майбутнього педагога іноземної мови містить компонент творчих професійних здібностей та творчої спрямованості (творча активність, самоусвідомлення, самовираження, самореалізація, педагогічна спрямованість); когнітивний компонент (дидактичні знання організації навчально-виховного процесу, форми і методи стимулювання творчої діяльності, діагностика

розвитку творчих здібностей); діяльнісний компонент (індивідуальний стиль викладання та вміння творчо вдосконалювати зміст предмета).

Визначено, що на сучасному етапі психологічної науки ґрунтовне дослідження креативності майбутнього педагога іноземної мови в процесі його професійної підготовки в закладах вищої освіти є нагальною теоретичною та емпіричною необхідністю, оскільки є важливим чинником успішності його професійного та особистісного становлення.

Подальшого наукового дослідження потребують сутнісні особливості творчого педагогічного процесу, нові підходи до створення умов для розвитку педагогічної творчості, методи, прийоми і засоби творчої педагогічної діяльності, що уможливує ефективність професійної діяльності в умовах зміни акцентів у питаннях педагогічної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1977. 376 с.
2. Дубасенюк О. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Креативна педагогіка*. 2011. № 4. С. 23–28.
3. Корнієнко С. Розв'язування психологічних задач як засіб становлення творчої активності майбутнього учителя : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2008. 22 с.
4. Кривильова О. Формування у майбутніх учителів готовності до самостійної творчої діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Кіровоград, 2006. 22 с.
5. Лісниченко А.П. Підготовка майбутнього вчителя до творчої самореалізації в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2011. 22 с.
6. Овчаров С. Індивідуально-диференційована система професійного навчання майбутніх учителів інформатики : монографія. Полтава : АСМІ, 2010. 120 с.
7. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. [The Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid, 1977. 376 p. [in Ukrainian].
2. Dubaseniuk O. Kreatyvnyi pidkhid do profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv. *Kreatyvna pedahohika* [Creative approach to professional and pedagogical preparation of future teachers. Creative pedagogy]. 2011. № 4. Pp. 23-28 [in Ukrainian].
3. Korniienko S. Rozv'iazuvannia psykholohichnykh zadach yak zasib stanovlennia tvorchoi aktyvnosti maibutnoho uchytelia [Solving psychological problems as a means of creating creative activity of the future teacher]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk. Kyiv, 2008. 22 p. [in Ukrainian].
4. Kryvylova O. Formuvannia u maibutnikh uchyteliv hotovnosti do samostiinoi tvorchoi diialnosti [Formation of future teachers' readiness for independent creative activity] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyrovohrad, 2006. 22 p. [in Ukrainian].
5. Lisnychenko A.P. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do tvorchoi samorealizatsii v profesiinii diialnosti [Preparing of future teachers for creative self-realization in professional activities] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Vinnytsia, 2011. 22 p. [in Ukrainian].
6. Ovcharov S. Indyvidualno-dyferentsiiovana systema profesiinoho navchannia maibutnikh uchyteliv informatyky : monohrafiia [Individual and differentiated system of professional training of future teachers of computer science : monograph]. Poltava : ASMI, 2010. 120 p. [in Ukrainian].
7. Sysoieva S. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti : pidruchnyk [Fundamentals of pedagogical creativity: a textbook]. Kyiv : Milenium, 2006. 344 p. [in Ukrainian].